

Civil öntudat

Miközben a sárgamellényesek már hónapok óta vonulnak Párizsban és más francia városokban, időnként indulatosan szétverve kirakatokat, felgyújtva autókat, lényegesen kisebb zajjal és sajnos jóval csekélyebb létszámban gyűléseznek, vonulnak, tüntetnek a klímaváltozás miatt okkal aggódó környezetvédők. Pedig a Föld jövőjéért demonstrálnak. „Lélegezni akarunk”, „Fuldoklunk”, „12 éves vagyok, és élni akarok” – ilyen és ehhez hasonló molinókat emelnek magasba. A tüntetők azt mondják, hogy a környezetvédelem azt jelenti: alapvetően változtatni kell az életmódunkon. Egy nyugdíjas irodalomtanárnő azon töpreng a kamera előtt, vajon lehet-e erőszak nélkül elérni valamit, mert a történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy nem, nem lehet.

Azért a zöld szimpatizánsok egyelőre erőszakmentesen tiltakoznak a politikai döntések hiánya, a tehetetlenség ellen. A Radio France az interneten némi túlzással azt a címet adta egyik tudósításának: *Tüntetés az éghajlatért –Franciaország mozgósítva*. De néhány tízezernyi ember sajnos még nem számít mozgósított tömegnek a 65 milliós országban. Lyonban ötezen fogták egymás kezét, két kilométeres láncot alkotva a belváros körül. Marseille-ben a régi kikötőben szerveztek flashmobot, mintegy ötszázan táncoltak az utcán rockzenére (a Queen egyik száma szólt), abban a reményben, hogy üzeneteikkel eléri a polgárokat és a politikusokat: sürgősen változtatni kell a szokásainkon, ha meg akarjuk fékezni a globális fölmelegedést. A táncolók a produkció előtt feltűnően hosszan mozdulatlanságba dermedtek, egy tudósító műelemzésbe illő magyarázattal szolgált: ez a metafora a gazdasági és politikai világ mozdulatlanságát jelképezi a klímaváltozás fenyegetésével szemben.

Tényleg elképesztő, hogy a rövid távú érdek – legközelebb is engem választanak újra – milyen gyilkos és öngyilkos politikához vezet, miközben tudósok és szakértők, mérések és adatok, növények és állatok szinte kiáltanak, hogy a huszonegyedik óra utolsó perceiben vagyunk. Vagy talán már csak a pillanataiban. Valahogyan föl kell rázni a döntéshozókat, mindegyiket, keleten és nyugaton, északon és délen – de hogyan?

Párizsban ezúttal nem felvonulást szerveztek a klímátüntetőik, mint szeptember óta minden hónapban, hanem nagygyűlést a République téren, ahol a felállított méretes sátrakban összegyűlt néhány száz ember arról próbált tanácskozni, hogy milyen módszerrel lehetne végre riadóztatni a közügyekért felelős hatalmat. Amelynek a képviselői nem méltóztattak megjelenni a nép körében, kivéve a zöldeket; a Libération helyszíni tudósítója Yannick Jadot európai parlamenti képviselőt idézi, aki a felelősséget a kormányra hárította, amely nem tartja be a párizsi klímaegyezmény határozatait.

Brüsszelben a mozgósítás nagyobb sikerrel járt, a helyi rendőrség szerint 70 ezer résztvevő gyűlt össze az ország minden tájáról. Az alkalomra beál-

lított különvonatokon érkeztek a családok, az esős, hideg idő ellenére rendületlenül, hogy emlékeztessék kötelességükre az európai képviselőket. Sok fiatal volt jelen, pedig két nappal korábban is kifejezték már véleményüket: akkor a gimnazisták és egyetemisták 35 ezren gyűltek össze. Molinók, morálisan: *Változást az emberekben, nem az éghajlatban!* – ez volt felírva, vagy a fenyegetőbb változat: *Minden katasztrófafilm úgy kezdődik, hogy a kormány semmibe vesz egy tudóst.* Az emberiség létezése óta a legnagyobb kihívás előtt áll, a tüntetés szervezői hangsúlyozzák, hogy akcióik sokasodni fognak, és várhatóan egyre radikálisabbak lesznek.

Néhány éve a civil öntudat erőre kapott: az állampolgárok több országban is beperlik hanyag államukat, mert nem teljesítik a környezet védelmében vállalt, nemzetközi szerződésekben rögzített kötelezettségeiket. És a polgárok nyernek.

Franciaországban négy civil szervezet perelte az államot nemrég ugyan ezért. A francia állam a 2016-ban ratifikált párizsi egyezményben kötelezte magát, hogy a felmelegedést az iparosodás előtti korszakhoz képest lehetőleg csak 1,5 Celsius-fokkal magasabban, de mindenképpen 2 foknál alacsonyabban tartja, hogy az üvegházhatású gázok kibocsátását csökkenti, és fejleszti a megújuló energiaforrásokat. Ezekből egyelőre semmit sem teljesített.

Hollandiában és Kolumbiában hasonló perben már nyertek is a civilek. Hollandiában az Urgenda nevű alapítvány és magánemberként közel 900 állampolgár 2013-ban indított pert a hágai törvényszéken, és 2015-ben első fokon megnyerték. Nemrégiben az ítéletet másodfokon megerősítették, ami azt jelenti, hogy hivatalosan kimondatott: a kormányok tétlensége nemcsak öntudatlan és veszélyes, de törvénytelen is.

Az emberek öntudata viszont ébredszik. És noha a jövőt illetően igen peszsimista vagyok, örül a szívem, amikor olyasmit látok, amiről azt hiszem, alakulóban van az elkötelezett Föld-szeretet. A hazaszeretet fontos érzélem volt, most is az, főleg ha levedli magáról azt a kizárólagosságot, amely, mint járulékos ártalom, mások, többnyire a szomszéd országok kárára próbál kiteljesedni. De ezen már túlléptünk, bármit gondol és próbál a fejekbe implantálni az a néhány ártalmas országvezető, aki a nemzetállamok útját hiszi a jövőnek. Micsoda vakság. Ebben a helyzetben, ahová lavíroztuk magunkat ezen a lassanként már globális szemétkerakodónak tekinthető bolygón, a közel kétszáz állam nem takaríthat kétszázféleképpen (ha ugyan takarít). És még akkor is össze kell fognunk, ha nem egyformán vagyunk bűnösök; senki nem tagadhatja, hogy az iparosodott országok, az úgynevezett fejlettek piszkítottak és piszkítanak most is a legtöbbet. Emlékeztetek rá, hogy e téren mi is fejlettek vagyunk.

Ami pedig a Föld-szeretetet illeti, a globális öntudatot (most megnéztem, mekkora a népesség, az utolsó adat 2017-es, 7,53 milliárd, azóta nyilván még többen lettünk), úgy érzem, ez jellemzi azt az együttest is, amely az Európai Parlamentet és az Európa Tanácsot perli az alapvető jogok megsértéséért. Tizenegy európai család (más forrás szerint harminchat egyén és egy ifjúsági szervezet), továbbá a Fidzsi-szigetek és Kenya, mint a klímaváltozás áldozatai, vádolják az Európai Uniót, hogy nem tűzött ki kellőképpen

megfelelő célokat az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentésére. Amivel megsértették az élethez, az egészséghez, a munkához és a tulajdonhoz fűződő jogainkat.

Hogy egy kicsit konkrétabb legyek, az egyik felperes, egy provence-i levendulaültetvényes, a 72 éves Maurice Feschet az elmúlt hat évben termése 44 százalékát veszítette el a globális felmelegedés miatt. Az időjárás kockázatokát mindig is ismerte, de most nem erről van szó. A családja ezen a farmon dolgozik az 1800-es évek óta, 38 éves fia folytatni akarná, de kétséges, hogy sikerülhet-e ilyen klímaváltozás mellett.

Az 52 éves portugál Alfredo Sendim biogazdálkodó is a felperesek között van. Közép-Portugáliában tavaly két hónapra át egyetlen csöpp eső nem esett, aztán két hét alatt lezúdult az egész évre való mennyiség, panasolja, és a globális felmelegedést okolja.

Svédországból az óslakos számi közösség csatlakozott a felperesekhez. A rénszarvascsordák fogyatkoznak, kevés a legelnivaló, mert kevesebb a hó, és az eső jéggé fagy, elfedi az aljnövényzetet. Ha elveszítjük a rénszarvasokat, a számi kultúra is odavész, mondja egyik fiatal vezetőjük, hangsúlyozva, hogy a fiatalok ott akarnának maradni a rénszarvascsordákkal, de ha eltűnnek az állatok, hová menjenek?

A felperesek ügyvédeit szakértőkkel és tudósokkal a Climate Analytics agytröszt támogatja, a költségeket a Climate Action Network, Európa legnagyobb, klímával foglalkozó nem kormányzati szervezete és a német Protect the Planet civil szervezet vállalja.

76

Nem lehet nem tudomást venni a gyorsuló iramban olvadó jégtömbökről, a vízszint emelkedéséről, a szárazságokról emitt és az áradásokról amott: a klímaváltozás a hirtelen kicsivé és esendővé vált földgömb minden csücskében megmutatkozik, fenyegeti a termést és az emberek biztonságát. És az az igazság, hogy nem csak a politikai döntéshozókon múlik a Föld jövője. Mindnyájan felelősek vagyunk a klímaváltozásért, mindenki, aki autóba ül, léghondit használ, pazarlóan él, műanyag zacskókkal és palackokkal szemetel, sok marhahúst fogyaszt – ahogy erre két amerikai professzor, Joel Wainwright és Geoff Mann határozottan fölhívja a figyelmet *Climate Leviathan* című könyvében.

Csak egy alaposabb ismertetést olvastam róla (a 444-en), és igen figyelemreméltónak találtam a gondolatot, hogy mivel a globális problémát, a klímaváltozást, csak globális szinten lehet hatásosan kezelni, ez komoly kihívás a nemzetállamok számára, amelyek erősen védik a szuverenitásukat. Márpedig az éghajlat drámai változásának hatásai nem veszik figyelembe az országhatárokat. Lehet idézni a példákat, hogyan próbálják nemzetközi szervezetek és más államok rávenni Kínát, hogy az irtatlan mértékű környezetszennyezést korlátozza, vagy Bolsonarót, hogy mondjon le terveiről: duzzasztógátákról az Amazonason és autóutakról az őserdőben, mert ez már nem kizárólag Brazília ügye, az egész Föld élővilága és a klímája múlhat rajta.

Tévedés azt gondolni – így a szerzők –, hogy a több tízmillió klímamene-kült ellen hatásos védekezés falak és kerítések építése. És nem több, mint

három évtized múlva akár 200 millió is lehet azok száma, akik a klímaváltozás miatt kénytelenek lesznek vándorútra kelni. Egyelőre még nincsenek oly sokan, de ahogy a számuk növekedni kezd, abból több populista politikus is hasznot tud majd húzni. A szerzők szerint valószínű, hogy ez a hozzáállás marad az uralkodó, ez esetben a nemzetközi világrendet az fogja meghatározni, hogy a nemzetállamok szuverenitásukat féltve elzárkóznak a globális összefogástól a bolygó védelmében.

Lehetne egy optimista jövőkép is, eszerint az emberek és a civil szervezetek összefognak a klímaváltozás kezelése érdekében. A szerzők megjegyzik, hogy bár ők nem vallásosak, de Ferenc pápa is hasonlóat vázolt fel, egy új világrendet, amely a mindennapi emberek közötti globális szolidaritáson és a bolygónk iránti szereteten alapul.

Úgy legyen – bár sajnos erre igen kevés az esély.

Dalos György

Áron és Dorottya

Berlin, 2019. február

77

A náthának megvan az a furcsa melléktünete, hogy a külvilág ingerei, így a közéleti információk is, mintha valami fátyol mögül sejlenének fel az ember szeme előtt. Nagy Blanka, Andy Vajna, Puzsér Róbert, Vlagyimir Putyin, Angela Merkel, a brexit és az ellenzéki előválasztás, a francia sárgamellényesek, a német Zöldek, be-beúsznak a képernyőmre, majd eltűnnek onnan, mielőtt még igazán észlelném jelenlétüket. Olvasom például, bal kezemben papír zsebkendőt szorongatva, hogy a *Magyar Idők* ezentúl *Magyar Nemzet* néven fog megjelenni, de mire kifújom az orromat, már ez a szenzáció is elpárolog a fejemből. Egyetlen hírnek sikerült tartósan befészkelnie magát tudatomba. Eszerint egy tizenhat éves fiú és egy tizenhét éves lány – az egyik Törökbálintról, a másik Sátoraljaújhelyről – egyszerre tűntek el, és eleddig sem a rendőrségnek, sem pedig a segítőkész polgároknak nem sikerült a nyomukra bukkanniuk. Annyit lehet tudni, hogy a neten ismerkedtek meg egymással, majd személyesen is találkoztak. Ezután lekapcsolódtak a közösségi hálóról, elzárták okostelefonjukat, mobilkészüléküket, és egyelőre nyomuk veszett. Gyerekek és serdülők eltűnése manapság sajnos nem számít rendkívüli eseménynek: tavaly egyedül Berlinben hatezer ilyen esetet regisztráltak, és még magasabb az évek óta hiába keresett fiatakorúak száma. Körözesi képeik láttán összeszorul a gyomrom: mi lesz velük, visszakerülnek-e, és ha igen, milyen állapotban, otthonukba, ahonnan megoldatlan életproblémák, kamaszsérelmek, rossz osztályzatok vagy homályos kalandvágyak elragadták őket. Áron és Dorottya minden jel szerint együtt ment világgá,

kétségbeesett szülei is közösen nyomoznak utánuk, és nem értik, mi üthetett gyerekeikbe. „Elmondásuk szerint mindkét fiatal zárkózott, korábban sem jártak bulizni, és a társaikhoz képest visszahúzódoak. A szülők attól félnek, hogy gyermekeik rossz társaságba keveredtek” – adja hírül a sajtó. Számomra az eddig látható körvonalakból valamiféle Rómeó és Júlia toposz bontakozik ki, noha itt nem két nemzetiség viszállya áll a háttérben, hanem valami általánosabb otthontalanság, önmagát a véletlenre bízó társkeresés az amúgy túlcsonduló kommunikációban. Menekült ez a pár, két magyar migráns a Capuleték és Montague-k kis országában, befogadásra várnak. Aggódom értük, drukkolok nekik, és remélem, hogy hosszabb-rövidebb bolygás után visszatálnak – önmagukhoz is.

*

A német diskurzus finomabb, udvariasabb a magyarnál, ami persze nem nehéz, mindazonáltal meglepően hasonló erővonalak mentén zajlik, mint a miénk. Legújabbán Henryk Broder német-zsidó publicistának sikerült felbolygatnia a kedélyeket azzal, hogy eleget tett az AfD meghívásának, és rövid beszédet tartott parlamenti frakciójuk előtt. Az iróniába/önironiába csomagolt szöveg végső üzenete így hangzott: „Ha pedig önök tudni akarják, szándékomban áll-e önökre szavazni, csak annyit mondhatok: ez teljes mértékben önöktől függ [...]. Ha a szavazatomat akarják, győzzenek meg. Nagyszerűnek tartom, hogy önök elismerik Izrael létezési jogát, noha számomra ez magától értetődik, végül is Belgium létezési jogáról sem szoktunk vitatkozni. De nekem ennyi nem elég, többet várok. Tompítsák le Oroszország és Putyin iránti lelkesedésüket, kezeljék ki Amerika-ellenes allergiájukat, és mellőzzék a német történelemmel kapcsolatos kétértelműségeiket. Köszönöm a meghívást, remélem, nem untattam önöket, és azt kívánom, legyen önökben elég erő és bátorság önmaguk megkérdőjelezéséhez. Shalom mindenkinek!”

78

Érdekes módon magánál a beszédnél nagyobb vihart kavart egy fotó: ezen Alice Weidel, a párt frakcióvezetője látható, amint mosolyogva átöleli Brodert, s a közíró örömteli arckifejezéssel fogadja a szokatlan gesztust. A képet Weidel föltette a Facebook-oldalára. A kritikusok azt kifogásolták, hogy ezzel a felvétellel az AfD instrumentalizálta a magát „régibaloldali-ként” jellemző Brodert, aki ezt sejtető módján egy nyilatkozatban be is látja: „Helyes lett volna, ha kivonom magam ebből az ölelésből. Az újságírónak jobban kell ügyelnie a politikusoktól és politikusnőktől való távolságtartásra. Arra persze semmi ok nincs, hogy ebből az ölelésből messzemenő következtetéseket vonjanak le. Bocsánatot kérek, és ígérem, hogy legközelebb óvatosabb leszek.

Ami igazán érdekes a történetben, az éppen a kétértelműség, mégpedig nemcsak az AfD-é, hanem a német közéleté, s benne Broderé is. Az Alternatíva Németországért (AfD) kétségkívül szélsőjobboldali párt viszonylag koherens eszmerendszerrel, amelyben a menekültellenesség, az euroszkepticizmus és a múltzépítő emlékezetpolitika játssza a főszerepet. Ez utóbbira eklatáns

példa Alexander Gaulandnak, a párt vezetőjének hírhedtté vált kijelentése: „Igen, mi elismerjük a felelősséget azért a tizenkét évért. De, kedves barátaim, Hitler és a náci éra csak egy madárszar a mi ezeréves történelmünkben. És a múlt nagy alakjai Nagy Károlytól V. Károlyon át Bismarckig kínálják azt a mércét, amelyhez cselekvésünkben tartanunk kell magunkat.” Hazai összehasonlításban ez a gondolatmenet már-már értelmetlenné tűnik – szó sincs benne szoboremelésről, Gauland a Führert nem nyilvánítja „kiemelkedő államférfinnak”, vagy mondjuk, még nála is sötétebb erők áldozatának. Mindössze lekicsinyli és említetlenül hagyja, hogy „az a tizenkét év” nemcsak a német történelem része volt. Eddig a falig megy el az AfD, és már ez is elég ahhoz, hogy a liberális és konzervatív közvélemény elhatárolja magát tőle, mi több, a nemzetbiztonság még alkotmányossági vizsgálatot is indít ellene. Ilyen körülmények között egy izmosodó néppártnak (a közvélemény-kutatásban az AfD 17 százalékon áll) ugyancsak kapóra jön, ha egy magát baloldaliként vállaló közszereplő, akinek mindkét szülője megjárta „abban a tizenkét évben” a koncentrációs táborokat, szóval egy rendes ember szóba áll velük. Mindegy, mit mond, csak jelenjen meg körükben, és mosolyogjon ki onnan egy pillanatfelvétel erejéig.

*

Úgy érzem, meg kell védenem Milán bácsit, Füst Milánt, már csak azért is, mert egyetlen magyar irodalmi kitüntetésem az ő nevét viseli. Gerő András történész az író naplójára hivatkozva egy portálon a következőket állítja: „Azt hiszem [...] indokoltan lehet kijelenteni: Füst Milán, a jeles zsidó származású baloldali magyar író antiszemita volt. Antiszemitizmusa nem pillanatnyi rosszkedv eredménye, hanem világvilágképének szerves tartozéka volt.” Erre hivatkozva a szerző a Mazsike „Füst Milán Szellemi Páholyának” névadását bírálja. Magát a tényállást Schein Gábor, a kiváló Füst-monográfia szerzője elég gyorsan helyre tette: egyfelől utalt arra, hogy a jobbára apolitikus író nemcsak egymásnak is ellentmondó gesztusa, így az 1946-os, egyébként nagyon szép Lenin-óda és az 1956-os felkelőket sirató, megrázó *Emlékbeszéd* alapján nem lehet „oldalhoz” kötni. Másrészt és még inkább: az évtizedeken át vezetett naplót, amelyben kétségtelenül vannak zsidóellenes kijelentések, az író nem a nyilvánosságnak szánta, a hozzáférhető életműben pedig nyoma sincs semmiféle antiszemitizmusnak. Inkább arról lehet szó – ez már az én véleményem –, hogy Gerő Andrást itt megcsalja történelmi arányérzéke: mikroszkóppal keres olyasvalamit, amit szabad szemmel sokkal jobban láthatna – igaz, akkor nem fantomokkal, hanem reálisan létező és időszerű jelenségekkel kellene szembenéznie.

Megvallom, szívesen olvasok írói naplókat, főleg a korhangulatért, aprócseprő pletykákért, de azt is tudom, hogy nagyon különbözők a naplóvezetők indítékai. Balázs Bélának például minden sorából kisüt, hogy szigorúan bizalmas bejegyzéseit posztumusz kiadásra szánja. Radnóti és Illyés is erősen stilizál, nyomdakészen fogalmaz. Móricz radikálisan szakít minden diszkrécióval, szexuális és világnézeti tabukat döntöget, nem kíméli se önmagát, se

másokat (kijut tőle a zsidóknak is), számára a naplóirás stresszoldás, Németh László sérelmeit és szorongásait archiválja tiltás, tűrés és támogatás között. Fodor Andrásnál (*Ezer este Fülep Lajossal*) a fanyar, olykor cinikus kommentárok mögött egyértelmű a dokumentatív szándék: a cenzúrázott nyilvánosságból átcsempészni a jövőbe a kor apró titkait. Kertész Imre voltaképpen nem naplót vezetett, hanem naplószerű esszéket írt. És persze vannak szerzők, akiknek eszük ágában sincs rejtőzködni. Ady közlése a *Minden titkok verseit*, Karinthy pedig híven kitart közismert maximája mellett: „Nem mondhatom el senkinek, / elmondom hát mindenkinek.” Anynyi bizonyos, hogy bármi derüljön ki utólag féltve őrzött titkaikból, ezek a feljegyzések az életművet legfeljebb kiegészítik. Aki Füst Milánról szuverén rosszkedvénél, sérülékenységénél többet akar tudni, annak színműveihez, verseihez, esszéihez kell folyamodnia.

Hargitai Miklós

Gondolatfogyatkozás

80

Másodszor élem át ugyanazt: a szakterület, amelyről írtam, a rendszer bűnjelraktárába kerül, a helyén pedig csak egy „ütközetben eltűnt” fölirat marad. Nem tudom, hogy melyik fáj jobban (nekem), és melyiknek a hiánya lesz tragikusabb veszteség (az országnak), de mindegy is: évtizedeket töltöttem velük, alighanem a legfontosabb évtizedeimet, és annyit legalább megtanultam, hogy ahol tényleg a jövő épül, ott egyikről sem lehet(ne) lemondani.

Negyedszázaddal ezelőtt, 1994 januárjában tudományos újságíróként szegődtem a *Népszabadsághoz*. Ez így természetesen fölélövés, a valóság megszépítése, az viszont tény, hogy a tudomány-technika-környezetvédelem rovat külső munkatársra lettem. Engem a harmadik szakág, vagyis a környezetvédelem vonzott oda (erős túlzással: ahhoz értettem) – a *Népszabadság* az egyetlen napilap volt az akkor még a mainál bőségesebb választékban, amelyben rendszeresen, rovatszerűen jelentek meg a zöld tematikába vágyó anyagok –, de a tudomány tartott ott. Egészen addig, amíg a fukusimai katasztrófa és a globális klímaválság a mainstream részévé nem tette, a környezetügy a periféria periferiájának számított az újságírásban (is), a tudomány viszont akkor még komoly dolognak minősült. A rovatvezető, Palugyai István a természettudományból – a biológia, azon belül is az etológia világából, Csányi Vilmos köreiből – érkezett az újságírásba, én pedig huszonevesen a fortélyokat tőle ellesve, az ő természettudományos szemléletével igyekeztem a rám szignált témákat földolgozni. Akadtak jókora melléfogásaim – az egyik első riportomat, a Szondi utcai pszichológiai intézet pincéjében éldegélő, kísérleti állatként használt makákókról szóló anyagot például *Távol Afrikától* főcímmel

adtam le; ma már tudom, hogy eleve nem szerencsés ismert művek címét kölcsönvenni, ráadásul a makákók (a Szondi utcaiak is) eredendően ázsiai állatok, csak egy kis, elszigetelt populáció, az ún. berbermajom él Afrikában. Az ilyen esetekből – több is akadt – az ember jó esetben lassan megtanulja, hogy megjelenés előtt nélkülözhetetlen minden sort végiggondolni, a tényeket és állításokat ellenőrizni, az egymásnak ellentmondó álláspontokat ütköztetni és lehetőség szerint az ellentmondást feloldani, nemcsak az újságírás, hanem a tudomány játékszabályai szerint is. Azaz nem minősítünk például környezetbarátnak egy vegyszert – legfeljebb környezetkímélőnek, ha más, hasonló rendeltetésű anyagokhoz képest bizonyíthatóan kevesebb kárt tesz a környezetben –, és nem fogadunk el bemondásra semmit, még politikusoktól sem.

Valódi tudományos újságíró – egyetemi szintű tudományos háttér nélkül – sosem lett belőlem, ellenben megismerkedtem a magyar tudományos élet akkori, a 90-es és a 2000-es években praktizáló krémjével, megtelt a noteszom értékes tudós-telefonszámokkal, pótolhatatlan élményekkel lettem gazdagabb: Aradi Csaba, a Debreceni Egyetemen ökológiát tanító nemzeti parki igazgatója kalauzolt a Hortobágyon (tőle tudom, hogy a „fosógémleső” kifejezés az ornitológusokat, vagyis a madarászokat jelöli az őslakosok fogalomtárában), mielőtt Lázár Jánosnak akár csak a létezéséről tudtam volna, Marx Györggyel beszélgettem az atomenergiáról – többször is; bár összehasonlíthatatlanul többet tudott róla, mint én, mégsem érezte, hogy csak neki lehet igaza –, a saját GMO-ellenes álláspontomat a legnagyobb szaktekintélyekkel, Venetianer Pállal, Dudits Dénessel, Balázs Ervinnel interjúzva és vitába szállva csiszolgathattam.

A magyar tudósok között rendkívül bátor emberek is akadnak. Az én szememben az első Orbán-kormány kigazda környezetvédelmi miniszterével szembeszálló, a Hortobágy szétlopását megakadályozni próbáló Aradi is hős volt, ugyanúgy, mint egy másik, kevésbé ismert figura, Mózsás Szabolcs radiológus, aki a csernobili baleset környékére vezényelt, majd különféle daganatos betegségekkel diagnosztizált sofőröket védte előbb a pártállammal, később a köztársaság ugyanolyan fafejű és szívtelen hatáságaival-intézményeivel szemben. Kifejezetten büszke voltam rájuk – és arra is, hogy beszélő viszonyban vagyok velük – 2010-ben, amikor megalkuvás nélkül képviselték a kormány számára sokszor kínos tudományos véleményt a vörösiszap-katasztrófa ügyében, és akkor is jó érzés volt rájuk támaszkodni, amikor (az idők változására való tekintettel inkább már csak névtelenül, de hatalmi szemszögből természetesen könnyen azonosítható módon) érveltek a védett állami földek dobra verése ellen.

Nyilván nem csak az én személyes veszteségem, de tényleg úgy van, hogy azok közül a diszciplínák közül, amelyeket újságíróként műveltem, a számomra legkedvesebb, a környezet- és természetvédelem mára gyakorlatilag megszűnt – valamilyen szinten még jelen van az állami intézményrendszerben, de amikor a legfőbb kormányzati illetékessel képtelenség eszmét cserélni, mert kompetencia híján a kérdéseket sem érti; a hozzáértők többségét nyugdíjazták vagy elküldték, a maradék pedig megfélemlítve, szó nélkül

teljesítenek mindenfajta, a saját szakmájuk alapelveivel nyilvánvalóan elmentéses kormányutasítást, szerintem túlzás nélkül beszélhetünk megszünésről. A másik, vagyis a tudomány pedig most éli át ugyanazt a dűlást, ami a környezet-természetvédelmet az évtized elején, még inkább az előző ciklusban sújtotta. Azért olyan ismerős, mert másodszor látom (ismételten úgy, hogy a szereplők jelentős részét közelebbről ismerem), és azért olyan ijesztő, mert tudom, hogy ezek a lépések – amikor a megtámadottak elsőként nem hisznek a szemüknek, majd az első ütések után tántorogva, tétován szövetségesek után néznek, megpróbálnak kompromisszumokat ajánlani olyan ügyekben, ahol nincs helyük kompromisszumoknak, és egyre csak hátrálnak – hova szoktak vezetni.

A Magyar Tudományos Akadémia nekem nemcsak számtalan sajtótájékoztató és konferencia helyszínét jelenti, hanem egy olyan intézményt, amely elsőként mondta ki – még bőven a diktatúra éveiben – megfellebbezhetetlen tudományos érvrendszerrel körbepátyázva, hogy a bős–nagygyarosi vízlépcsőrendszert azért nem szabad megépíteni, mert sosem termelne gazdaságosan, és mert az általa okozott ökológiai károk mindenképpen nagyságrendekkel nagyobbak lennének az áramtermelés bármilyen nagyvonalúan számított hasznánál. Nekem, aki akkoriban kezdtem az újságírás gondolatával foglalkozni, az akadémikusok kiállása fontos támpont és inspiráció volt, ugyanúgy, ahogy a későbbi megnyilatkozásaik is mondjuk a máig megoldatlan szigetközi vízpótlás vagy a valamiért hasonlóan forró politikai témává vált hazai nap- és szélenergia-potenciál ügyében. És nem tagadom, nagyon jólesne ugyanettől a fórumtól egy hasonlóan bátor statement a tervezett paksi atomerőmű-bővítés ügyében, amelyről már most látszik, hogy ennek a korszaknak a Bős–Nagygyarosa lesz, még ha talán nem is ránt feltétlenül magával egy egész kormányt vagy rendszert. De sajnos én is tudom, hogy ez hiú ábránd: amit a szovjet helyőrséggel megtámogatott állampárttal szemben meg mert tenni a magyar tudomány 1987 körül, azt ma, 2019-ben, a szabad parlamentáris demokrácia harmincadik esztendejében egyetlen hazai tudományos testület sem kockáztatná. Ami nem is arról árul el a legtöbbet, hogy hová sülyedt ebben az országban a tudomány autonómiája, tekintélye és morálja, sokkal inkább arról, hogy hová zuhant maga az ország arról a szintről, ahol a rendszerváltozás előestéjén tartottunk.

Nem elsősorban újságíróként tartom mindezt tragédiának, hanem állampolgárként (az alattvaló szót nem szívesen használnám), adófizetőként és választóként. Az a helyzet ugyanis, hogy az egészen közeli jövőben számos olyan kérdéssel fog szembesülni az ország, amelyre az elfogulatlan, vagyis politikai kézivezérléstől mentes tudomány közrehatása nélkül nem lehet értelmes választ adni. Itt van például a már említett klímaváltozás, amelyről a 90-es évek eleje óta tudható, hogy közelít, de immár megékezett, és mégis, az elmúlt kilenc esztendőben egyetlen szalmaszálát sem tettünk keresztbe azért, hogy legalább kiszámítható hatásait enyhítsük vagy megelőzzük. Közben a politika szorgalmasan hozza a rövid távú haszonszerzésre optimalizált döntéseket, például arról, hogy nem építünk több szélerőművet, a napelemeket megadóztatjuk, a felszín alatti vizek öntözési célú fölhasználá-

sát megkönnyítjük – pedig egyikről sem tudható, hogy akár két-három éves távlatban is jó ötletnek tűnik-e.

Én még éltem olyan korban, amikor a magyar állam természetesnek vette, hogy az ilyesfajta dilemmákról előzetesen kikéri a tudomány véleményét, sőt közvetítettem is a tudósok, a politikusok meg a közvélemény között (vég-ső soron erre való a tudományos újságírás), mostanában viszont elhűlve figyelem, ahogy választott és kinevezett vezetőink a látássérült ló vakmerősé-gével, befogott füffel vágtatnak különféle szakadékok felé, miután sikeresen megteremtették azt a légkört, amelyben a kutatók akkor sem mernének megszólalni, ha esetleg megkérdeznék őket. Mindannyian emlékszünk rá, hogyan járt az MTA földrajzinév-bizottsága, amikor (fölkérdésre) olyan álláspontot fejtett ki az egykori Ferihegyi repülőtér nevééről, amely nem egyezett Orbán Viktoréval. És bár még csak az elején tartunk az Akadémia ellen indított háborúnak, attól félek, hogy fel kell készülnünk rá: olyan országban fogunk élni, ahol nemcsak a környezetvédelem, hanem a szellem sorskérdései is a budavári karmelita kolostor vagy a Cinege utcai rezidencia minden ellenvéleményt elnyelő falai között dőlnek majd el – a tudomány valódi templomai helyett.

páratlan oldal

83

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA